

สันติวิธี

กับ

สิทธิมนุษยชน

ศ. นพ.ประเวศ วะสี

สันติวิธี และสันติภาพ
คือการป้องกัน
การละเมิดสิทธิมนุษยชน
ของสภาพการใช้ความรุนแรง
และการสงคราม

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สันติวิธี กับ สิทธิมนุษยชน

โดย
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี

สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน

โดย : ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี

ชุด การส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

ชุดที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2545

จำนวนพิมพ์ 10,000 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ประเวศ วะสี.

สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน.- กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน
แห่งชาติ, 2545.

36 หน้า.

1. สิทธิมนุษยชน.

I. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

II. ชื่อเรื่อง.

323

ISBN 974-90644-4-5

จัดทำโดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

422 ถนนพญาไท (ใกล้สะพานหัวช้าง) เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

ตู้ ปณ. 400 ปณจ.รองเมือง ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

โทรศัพท์/โทรสาร 0-2219-2940 โทรศัพท์เพื่อร้องเรียน 1377 www.nhrc.or.th

คำนำ

สันติวิธี และสันติภาพ คือการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและการสงคราม

ในการสงคราม ไม่ว่าในครั้งโบราณหรือในปัจจุบัน จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก ลองนึกถึงสงครามครั้งสามก๊ก แต่ละก๊กยกกำลังทหาร 50 หมื่น 80 หมื่น หรือบางครั้ง 100 หมื่น เข้าปะทะกัน ทหารถูกฆ่าฟันล้มตายเป็นอันมาก ขงเบ้งทำอุบายเผาทหารใจโหดที่ทุ่งพม่าไป 100,000 คน เป็นต้น ทหารแต่ละคนมีชีวิตมีเลือดมีเนื้อ มีพ่อ มีแม่ มีลูกเมีย แต่เขาไม่มีสิทธิเลย ถ้าถูกเกณฑ์แล้วไม่มาเขาก็ฆ่า มากี่มาตาย ไม่มีทางเลือกเลย ในสมัยใหม่ก็เช่นเดียวกัน เมื่อประธานาธิบดีเคนเนดี แมคนามารา แมคจอร์จันดีตัดสินใจทำสงครามกับเวียดนาม เด็กหนุ่มอเมริกันต้องไปตายถึง 50,000 คน คนเวียดนามตายไปกว่า 2 ล้านคน ประธานาธิบดีบุชที่กำลังจะทำสงครามกับอิรัก และอาจมีประเทศอื่นอีก ถ้าถามว่ามีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนหรือไม่ คำตอบก็ชัดเจนอยู่แล้ว

ในสภาพสงคราม ไม่มีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน

ในศตวรรษที่แล้ว สงครามต่าง ๆ ได้ทำให้คนตายไปประมาณ 200 ล้านคน ส่วนที่ตายเพราะความยากจน และความอยุติธรรมในสังคม

สูงกว่ำนั้ัน สงคราม ความยากจน ความอยู่ดีธรรมในสังคม เป็นเรื่องที่ เชื่อมโยงกัน และเชื่อมโยงกับสิทธิมนุษยชนระดับมหภาค

สิทธิมนุษยชนจึงเป็นเรื่องที่กว้างใหญ่ไพศาล มีทั้งสิทธิมนุษยชนระดับ จุลภาค และสิทธิมนุษยชนระดับมหภาค

ซึ่งเชื่อมโยงกัน และเกี่ยวข้องตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก วิธีคิด โครงสร้างของสังคม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย เป็นต้น

หากจิตสำนึกเล็กก็คิดได้อย่างคับแคบ และขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ใหญ่ โครงสร้างของสังคมตามแนวดังย่อมทำให้คนทั้งหมดคิดเชิงอำนาจ มากกว่าการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน โครงสร้างทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เอาเงินและโลกาภิวัตน์เป็นใหญ่ จำนวนทุนอันมหาศาลที่ไหลเวียนรอบโลกด้วยความเร็วของแสง เพียงร้อยละ 0.2 เท่านั้นที่ ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ อีกกว่าร้อยละ 99 ทำหน้าที่สนองกิเลสเสรี หรือ “เงินเพื่อเงิน” ไม่ใช่ “เงินเพื่อความถูกต้อง” จึงเป็นเหมือนเครื่องจักรใหญ่โตคับโลกที่บดขยี้สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อีกทั้งกระบวนการกำหนดนโยบายยังเป็นเรื่องของคนส่วนน้อยที่มีอำนาจเท่านั้น หากเป็นประชาธิปไตยจริงไม่ แม้ในประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา คนส่วนน้อยจึงสามารถกำหนดนโยบายที่กระทบต่อชีวิต เลือดเนื้อของคนส่วนใหญ่ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเชิงโครงสร้างทีเดียว

จึงเห็นได้ว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนมีขอบเขตปริณทลกว้างขวางใหญ่โต ตั้งแต่เรื่องจิตสำนึกไปจนถึงโครงสร้างทางสังคม และการกำหนดนโยบายการเมืองการปกครอง เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงเป็นเครื่องมือของสังคมที่สำคัญที่จะเข้ามามองเรื่องของมนุษย์และสังคมทั้งหมดจากอีกมุมมองหนึ่ง และการที่นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำริให้มีการตีพิมพ์หนังสือเล็ก ๆ เล่มนี้ อันว่าด้วยสันติวิธีและสิทธิมนุษยชน เป็นการสะท้อนให้เห็นความคิดคำนึงอันลุ่มลึกเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

ขอให้เพื่อนคนไทยช่วยกันสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่สะท้อน
ศีลธรรมพื้นฐานที่สุดของความเป็นมนุษย์ นั่นคือการเคารพศักดิ์ศรีและ คุณ-
ค่าความเป็นคนของคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้
จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ และยั่งยืนได้

ประเวศ วะสี

กบฏนิฮก

อารัมภบท

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 199 และมาตรา 200 และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีคณะกรรมการ 11 ท่าน ทำหน้าที่ในการรับเรื่องราวร้องทุกข์ และตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำการไกล่เกลี่ยหรือเสนอมาตรการในการแก้ไขที่เหมาะสม อีกทั้งมีหน้าที่ต้องเสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การส่งเสริม การศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมไทยถึงหลักการ แนวคิด ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือชุดการส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนขึ้น และหนังสือ “สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน” เป็นหนังสือในชุดการส่งเสริมความรู้ดังกล่าว โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก บริษัท สร้างสื่อ จำกัด และศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี มอบต้นฉบับให้นำมาจัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหวังเป็นอย่างยิ่งว่า

สาระจากหนังสือเล่มนี้จะมีส่วนสร้างเสริมวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยไม่มากนักน้อย จนในที่สุดวิถีชีวิตของผู้คนในแผ่นดินนี้เป็นวิถีชีวิตแห่งความเอื้ออาทรต่อมนุษยชาติ ตลอดจนให้ความเคารพต่อคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะต่อคนเล็กคนน้อยในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สารบัญ

ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์	1
ทำสันติวิธีให้เป็นนโยบาย	13
ร่วมสร้างสุขภาพสังคม สู่สังคมสันติภาพ	21

ความสำคัญของสันติวิธี ในเชิงยุทธศาสตร์

Uร:เต็บแรก ผมคิดว่าเราคงต้องทำความเข้าใจกับสภาพสังคมไทย ในปัจจุบันนี้เป็นอันดับแรก กล่าวคือ การทำอะไรก็ตามต้องมีการ คิดทบทวนเป็นระยะๆ เรียกว่า Reconceptual Line หรือการทบทวน แนวคิด เพราะสถานการณ์ต่างๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น หากบริษัทใดทำธุรกิจอะไรได้กำไรดี แต่ถ้ายังใช้วิธีการ แบบเดิมอยู่ต่อไปก็จะประสบกับภาวะขาดทุน ทั้งนี้เพราะสภาพต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะที่ยังใช้วิธีการแบบเดิมๆ อยู่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้อง ทบทวนสถานการณ์ต่างๆ ตลอดเวลา เนื่องจากสังคมมีการ เปลี่ยนแปลงเร็วมาก บางครั้งเพียงชั่ววันเดียวเท่านั้น

สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีวิกฤตการณ์สำคัญถือเป็น คลื่นลูกใหญ่ 4 ลูกด้วยกัน ดังนี้

1. กลิ่นลูกที่ 1 คือ ช่วงสงครามกับพม่าสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระเจ้าปดุงยกทัพถึงเก้าทัพเข้ามาทุกทิศทาง ในขณะที่ประเทศเรากำลังเริ่มตั้งตัวขึ้นมา

2. กลิ่นลูกที่ 2 คือ ช่วงมหาอำนาจตะวันตกเข้ามายึดครองล่าอาณานิคมทั้งอินเดีย พม่า มลายู อินโดจีน พระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ถึงกับ **ช็อก** เหตุการณ์ รศ.112 นี้ทำให้ทรงพระประชวร และต้องไปพักพื้นที่บางปะอิน ทรงเสียดพระทัยมาก

3. กลิ่นลูกที่ 3 คือ ช่วงความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์เรื่องคอมมิวนิสต์ ทำให้คนไทยต้องฆ่ากันเอง

แต่ทั้ง 3 ช่วงที่ผ่านมา นั้น สังคมไทยมียุทธศาสตร์ในการแก้ไขแตกต่างกันไป โดยยุทธศาสตร์ในแต่ละเรื่องจะไม่เหมือนกันแล้วแต่สถานการณ์ เช่น สงครามกับพม่าใช้ยุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง ช่วงมหาอำนาจตะวันตกเข้ามายึดครองใช้ยุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง และเรื่องคอมมิวนิสต์เราก็ใช้ยุทธศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องคอมมิวนิสต์นี้ต้องนับว่าคนไทยเก่งมาก สามารถยุติความขัดแย้งได้ดีที่สุดซึ่งไม่มีชาติไหนทำได้ดีเท่า ความขัดแย้งที่อื่นในขณะนี้ยังแก้ไขไม่ได้ เช่น ศรีลังกา หรือระหว่างฮินดูและมุสลิมในประเทศอินเดียกับปากีสถาน และในประเทศตะวันออกกลาง มหาอำนาจสหรัฐเข้าไปเป็นคู่ขัดแย้งกับโลกมุสลิมและอาหรับ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากลัวมาก ความขัดแย้งนี้อเมริกาคงแก้ได้ยาก และในอนาคตหากพวกอาหรับสามารถผลิตระเบิดนิวเคลียร์ได้เมื่อไรคงนำไปทิ้งที่นิวออร์ลีนส์แน่นอน ในขณะที่เราสามารถยุติความขัดแย้งเรื่องคอมมิวนิสต์ได้อย่างสวยงามที่สุด คนที่เคยเป็นคอมมิวนิสต์เข้าไปอยู่ในป่าเดี๋ยวนี้กลายมาเป็นรัฐมนตรี เป็นนักวิชาการ เป็นนักธุรกิจ ซึ่งต้องยกย่องคนไทยที่สามารถประนีประนอม ยืดหยุ่นสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีมาก

4. กลืนลูกที่ 4 คือ ช่วงในปัจจุบัน ถือเป็นวิกฤตการณ์ที่รุนแรงและแก้ไขได้ยากที่สุด โดยทางฝ่ายทหารจะเข้าใจดี เพราะหากทราบว่าจะอะไรเป็นศัตรูเราก็สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้ แต่วิกฤตการณ์ในขณะนี้เราไม่สามารถระบุได้ว่าอะไรคือศัตรูที่ชัดเจน โดยขณะนี้ถือเป็นวิกฤตการณ์แห่งการทำลายตัวเองโดยแท้ เป็น Self-Action คือ เราทำลายสิ่งแวดล้อมของเราเอง ทำลายชุมชน สังคมชนบทล่มสลายลงหมด เราทำลายวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตและจิตวิญญาณ ซึ่งนับเป็นเรื่องใหญ่และรุนแรงมาก

ฉะนั้นก่อนการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ใด ๆ คงต้องทำความเข้าใจก่อนว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความเชื่อมโยงและสลับซับซ้อนมาก ไม่เหมือนกับสังคมโบราณที่คนทำมาหากิน ปลูกข้าวปลูกผักเอง ดั่งมีคำสอนของพระที่ว่า ถ้าใครขยันไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขก็จะไม่ยากจน แต่ปัจจุบันไม่ใช่ลักษณะดังกล่าวอีกต่อไปแล้ว ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน คนที่ขยันก็อาจหมดตัวได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

ดังตัวอย่างเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2540 เงินไหลออกจากประเทศไทยถึง 5 แสนล้านบาท และภายในเดือนเดียวเงินไหลออกหมดประเทศ ทั้งนี้เพราะทุกระบบเชื่อมโยงกันหมดเรียกว่า Complex System ท่านทั้งหลายที่เป็นนักวิชาการอาจสนใจในเรื่อง ทฤษฎีแห่งความซับซ้อน (Theory of Complexity) โดยแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ที่เรารู้จักกันนั้นมีลักษณะเป็นเส้นตรง แต่ในความเป็นจริงมีความซับซ้อนมากกว่านั้น

กรณีสมมุติเรื่องระบบเศรษฐกิจซึ่งมีความซับซ้อนเกี่ยวเนื่องถึงสภาพสังคม จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ เรียกว่า ความเชื่อมโยงวิกฤตการณ์ที่เกิดจากความเชื่อมโยง (Self-Organized Criticality) ดังนี้ สมมุติมีการทดลองหยดเม็ดทรายทีละเม็ด ๆ เม็ดทรายจะกระเด็นไปอยู่ที่ต่าง ๆ ไม่เกาะเกี่ยวกัน จึงไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่เมื่อหยดไปมาก ๆ เข้า ก็จะเกาะเกี่ยวกันเป็นรูปพระเจดีย์ขึ้นมาได้ และสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนเมื่อถึงจุดจุดหนึ่ง หยดทรายที่เพิ่มขึ้นเพียงเม็ดเดียวก็อาจทำให้พังลงมาได้ นั่นคือ เมื่อถึงจุดวิกฤตแล้วก็จะพังลงมา อันเนื่องมาจากความเกาะเกี่ยวกัน เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของ

ความซับซ้อน ส่วนกรณีหนึ่งที่เรียกว่า Crash หรือ Black Monday คือ เมื่อถึงวันจันทร์จะเกิด Crash ทั้งหมดโดยไม่รู้สาเหตุ ทั้งนี้เพราะหุ้นทั้งหลายต่างเกาะเกี่ยวกันในโลกนี้ เมื่อถึงจุดจุดหนึ่งก็พากันพังทั้งระบบ ซึ่งก็เป็นปรากฏการณ์หนึ่งในระบบความซับซ้อนที่เรียกว่า ความโกลาหล (Chaos) หมายถึง ระบบที่เชื่อมโยงกันจะส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน เช่น สหรัฐ ออกกฎหมาย Farm Acts หรือ Wall Street ขึ้นหรือลดดอกเบี้ย จะส่งผลกระทบต่อไทยทันทีเพราะความเชื่อมโยงกันนั่นเอง เส้นสายที่เชื่อมกันนี้จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่ว่า คนคนหนึ่งมีการกระทำที่อื่นที่ห่างไกลมากแต่อาจส่งผลกระทบมากมายตามมาได้ เช่น กรณี จอร์จ โซรอส อาจวางแผนที่นิวยอร์ก ล้วนมีผลทำให้ประเทศไทยทั้งประเทศพังได้ เรียกว่าเกิด Chaos จากการกระทำเพียงเล็กน้อยที่ Input เข้าไปสู่ระบบที่ซับซ้อนและเดินเชื่อมกันจนก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมหาศาลได้ ซึ่งควบคุมได้ยาก เพราะระบบที่เชื่อมโยงกันทั้งโลก หนังสือ Times ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2542 ก็ได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า หากนายธนาคารในประเทศไทยนำเงินเพียง 1 แส่นดอลลาร์ ไปให้ญาติกู้ เพียงเท่านี้ก็อาจทำให้ระบบการเงินพังทั้งระบบได้

ทฤษฎีความซับซ้อน มีแนวความคิดว่า ปรากฏการณ์และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง เพราะโครงสร้างที่ต่างเชื่อมโยงกันจึงแก้ไขได้ยาก ตัวอย่างเช่น ครั้งคุณชวนเป็นนายกฯ สมัยแรก อยากแก้ปัญหาโสเภณีเด็กกับปัญหาความยากจนก็ไม่สามารถแก้ได้ แม้แต่ประเทศอื่นๆ ในโลกก็แก้ไม่ได้เช่นกัน ตัวเลขปี พ.ศ. 2518 คนจนคิดเป็น 20 % ของประชากรทั้งหมด มีรายได้ 6 % ของรายได้รวมทั้งประเทศ ถึงปี พ.ศ. 2538 คนจนกลุ่มเดิม 20 % เป็นเจ้าของรายได้ลดลงเหลือ 3.5 % และกำลังจะลดลงเหลือ 3 % ของรายได้รวมทั้งประเทศ ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นำไปสู่ปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ความล้มสลายสังคมชนบท คนอพยพเข้าเมืองมาเป็นคนจนเมือง เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี และปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย

ปัญหาทางการเมือง ถือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เห็นได้ชัดเจนและไม่มีทางแก้ไข กล่าวคือ คนในชนบทซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจ มีข้อมูลข่าวสารและมีอำนาจต่อรองทางการเมืองน้อยกว่า แต่เมื่อเป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศจึงสามารถเลือกจำนวนผู้แทนฯ ได้มากกว่า เท่ากับคนชนบทเป็นผู้ตั้งรัฐบาล ในขณะที่คนในเมืองซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจ มีข้อมูลข่าวสารและมีอำนาจต่อรองทางการเมืองมากกว่า แต่เป็นคนกลุ่มน้อยของประเทศ กลับเป็นฝ่ายกดดันให้รัฐบาลล้มเมื่อเกิดความไม่พอใจขึ้นมา นับเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่ไม่มีทางออก เพราะโครงสร้างทางสังคมและการเมืองเป็นเช่นนั้น ปัญหายาเสพติดและปัญหาโสเภณีก็เช่นกัน ถือเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องเกี่ยวโยงกันมา โสเภณีคือสินค้าชิ้นสุดท้ายของเกษตรกร นั่นคือการขายลูกหลังจากที่ต้องขายทุกอย่าง ตั้งแต่ขายที่ดิน ขายวัว-ควาย ขายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ จนถึงขายลูกสาวซึ่งเป็นสมบัติมีค่าชิ้นสุดท้ายมาเป็นโสเภณี นั่งในห้องกระจก ติดเบอร์ให้คนเลือก ให้ความรู้สึกเหมือนไม่ใช่มนุษย์อีกต่อไปแล้ว ถือเป็นเรื่องเศร้าที่สุดเรื่องหนึ่ง

กรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้าที่ จ.ประจวบฯ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเกรงว่าจะได้รับผลกระทบร้ายแรงจากมลพิษ ในขณะที่ชาวบ้านอีกกลุ่มที่อยากมีงานทำในโรงงานนี้ก็พอใจพวกประท้วง ความขัดแย้งดังกล่าวไม่มีใครสามารถกำหนดได้ชัดเจนว่า ใครถูก-ใครผิด แต่เกิดจากความต้องการพลังงานที่มากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองและความเป็นอุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้พลังงานเพิ่มขึ้น เมื่อใช้พลังงานมากขึ้นจึงมีผลกระทบกับชนบท เช่น การสร้างเขื่อนที่ต้องไปรบกวนพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน จึงเกิดการประท้วงขึ้น กลายเป็นความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้

ความแห้งแล้งสามารถสร้างความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงได้เช่นกัน คนที่อยู่บริเวณต้นน้ำ เมื่อน้ำไม่พอใช้ก็มักกันกักเก็บน้ำไว้ ส่วนคนที่อยู่ปลายน้ำไม่มีน้ำใช้จึงบุกมาทำลายเขื่อนเก็บน้ำ เรื่องดังกล่าวมีมานานแล้ว ดังเช่นเมื่อครั้งพุทธกาล ตระกูลศากยวงศ์ญาติของพระพุทธเจ้าก็ทำ

สงครามแย่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากร

ในอนาคตหากสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ขึ้นจริงจะเกิดอะไรขึ้นระหว่างที่หวาดกลัวและเป็นเรื่องความปลอดภัย กับฝ่ายที่บอกว่าจำเป็นต้องใช้และเชื่อว่าปลอดภัยพอ ยิ่งหากนักการเมืองขาดความเข้าใจต่อสถานการณ์ เช่น ไประบุว่าโรงไฟฟ้านิวเคลียร์จะตั้งที่ จ.สุราษฎร์ธานี โดยที่ชาวสุราษฎร์ฯ ไม่ทราบเรื่องมาก่อน อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงตามมาได้

ตัวอย่างต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ประกอบกับไม่มีสถาบันใดในสังคมที่มีพลังเพียงพอที่จะเข้าไปจัดการปัญหา ไม่ว่าจะเป็นพลังอื่น ๆ ทั้งพลังทางการเมือง ราชการ มหาวิทยาลัย ภาคธุรกิจ แม้แต่สถาบันสงฆ์เอง ความขัดแย้งต่าง ๆ จึงทวีความรุนแรงมากขึ้น

จากการวิจัยพบว่า มีพลังงานอย่างเดียวที่สามารถจะแก้ปัญหาที่ซับซ้อนนี้ได้ เป็นพลังงานทางสังคม เรียกว่า **Social Energy** เกิดจากความร่วมมือระหว่างกันจากหลายฝ่าย เนื่องจากการใช้อำนาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนได้ นอกจากอาศัยความร่วมมือกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นการนำขบวนการทางสังคมเข้ามาใช้แก้ไขปัญหา โดยขบวนการทางสังคมจะก่อให้เกิด “พลังงาน” (Energy) ขึ้น เช่น คนคนหนึ่งมีพลังงาน 1 หน่วย หาก 10 คนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะไม่ใช่มีพลังงานเพิ่มขึ้นเป็น 10 หน่วย แต่อาจเป็น 100 หรือเป็น 1,000 ก็ได้ โดยจะเพิ่มพูนขึ้นจากความร่วมมือ และจากกระบวนการทางสังคมที่เข้ามารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เรียกว่า Social Energy ที่จริงเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นานแล้วในสิ่งที่เรียกว่า อปริยานิยธรรม หมายถึง ความไม่ฉิบหาย มี 7 ประการ ที่สำคัญคือ 1. หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุมและพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม 3. พร้อมเพรียงกันกระทำการที่พึงกระทำ หมายถึง การรวมตัวกันให้เกิดพลังทางสังคม ถือเป็น “ธรรมะของการอยู่ร่วมกัน”

สังคมที่ซับซ้อน เมื่อเกิดความขัดแย้งจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้

ง่าย หากไม่มีสถาบันใดที่มีพลังพอที่จะใช้อำนาจเข้าไปแก้ปัญหา ดังนั้นทางออกคือ ต้องอาศัยกระบวนการทางสังคม ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร หนทางหนึ่งก็คือ การนำแนวทาง “สันติวิธี” มาใช้เป็น “ยุทธศาสตร์สำหรับสังคมที่สลับซับซ้อน” สันติวิธีจะเข้ามาทำหน้าที่ระหว่างรอยต่อเชื่อมเพื่อให้เวลาในการปรับตัวของสังคมไทย หรือเรียกว่า “ปรับกระบวนทัศน์” (Paradigm Shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณ ซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม คนที่ยังคุ้นเคยกับการใช้อำนาจซึ่งมีอยู่ในตัวเราทุกคน ระบบการศึกษาเป็นตัวอย่างที่มีลักษณะเผด็จการที่ชัดเจน เช่น การบังคับให้นักเรียนท่องจำตามที่สอนแล้วจะได้คะแนน ลักษณะดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดความงอกงามทางปัญญา การศึกษาเป็นการสร้างความงอกงามแต่เรากลับใช้อำนาจ ตัวครูเองจึงไม่พัฒนา เคยชินกับการใช้อำนาจบังคับและกำหนดคำตอบ นักเรียนเพื่อการถูกบังคับ ถูกบีบคั้นต่อประสาท จึงเบื่อการเรียน เบื่อครู ดังนั้นเวลาที่มีความสุขที่สุดคือเวลาที่ครูไม่มาสอน

สังคมปัจจุบันกำลังปรับตัวจากกระบวนทัศน์เดิม จากการใช้อำนาจไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า “วิถีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) คือสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันตินิพนั่นเอง

ประเด็นที่สอ “หลักการในเรื่องสันติวิธี” เริ่มจากการพูดคุยกันด้วยความเสมอภาค เพื่อแสวงหาทางออกร่วมกัน (ต่างจากการพูดเพื่อให้ยุติปัญหา) โดยมีความเชื่อตามหลักความอนิจจัง คือ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความแน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ไม่ยึดติดกับข้อตกลงตายตัว

“หลักจริยธรรมของสันติวิธี” คือ ต้องเคารพความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกันจึงจะสามารถและหาข้อตกลงร่วมกันได้ เรียกว่า ต้องมีความเสมอภาคกัน ทั้งความเป็นมนุษย์ ความสามารถในการเจรจาและความเสมอภาคของข้อมูลข่าวสาร ตัวอย่างเช่น กรณีการวางทอเก้าอี้ ฝ่ายชาว-

บ้านที่ประจวบกับฝ่ายรัฐ มีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน และชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารและมีความสามารถในการเจรจาต่อรองน้อยกว่า ในขณะที่ ปตท. เป็นองค์กรใหญ่และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล การเจรจาเช่นนี้จึงต้องเสริมข้อมูลเพิ่มเติมให้เกิดความเสมอภาคกันในการเจรจา แต่ไม่ใช่การใช้ trick หรือกลอุบายเอาเปรียบและการให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งกลับจะสร้างปัญหาและอาจสร้างความรุนแรงเพิ่มขึ้น การแสวงหาทางออกร่วมกันจึงเกิดผลดีกับทุกฝ่าย เป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

การยกวัตถุประสงค์ให้สูงขึ้น หมายถึง แต่ละฝ่ายควรคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่ามองที่วัตถุประสงค์ หรือเปิดทางเลือกแค่ ได้-ไม่ได้, เอา-ไม่เอา เท่านั้น การนำธรรมะเข้ามาใช้ก็เช่นกัน ไม่ควรแบ่งแยกว่า ฝ่ายนั้นดีมีคุณธรรม ฝ่ายนี้เลวไม่มีคุณธรรม

วิธีการของแนวทางสันติวิธี เริ่มจาก 1. เชื่อในความมีคุณค่าของสันติวิธี 2. สร้างและฝึกทักษะในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ประเด็นที่สาม “การแปรนโยบายไปสู่การปฏิบัติ” ในที่นี้นายกรัฐมนตรีได้รับสันติวิธีเป็นนโยบายแล้ว กระบวนการต่อไปก็คือ สมช. ต้องประสานกับหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติดังที่ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคนให้เห็นคุณค่าของสันติวิธี ก็เป็นสิ่งที่ต้องเร่งทำเช่นกัน กลุ่มที่น่าสนใจได้แก่ ผู้บริหารสถาบันพัฒนาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยใช้แนวทางที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมสันติวิธี” แบ่งออกเป็น 3 มุมมอง ดังนี้

มุมที่หนึ่ง ส่งเสริมให้เกิด **Civilize Groups** คือ ส่งเสริมให้กลุ่มต่าง ๆ รวมตัว ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ แทนการใช้อำนาจแก้ไขปัญหาและไม่โกรธ ไม่ผิดหวังหากแก้ไขไม่ได้

มุมที่สอง การใช้ “สื่อ” (Media) ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเต็มที่ ปัจจุบัน

เรามีสื่ออยู่มากมาย ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ แต่กลับถูกใช้ไปเพื่อการปลุกระดมให้เกิดลักษณะบริโภคนิยม เพื่อประโยชน์ทางการค้าและทางธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

มุมที่สาม ได้แก่ “สถาบันทางวิชาการ” ซึ่งจะเป็นผู้สร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติวิธีให้แก่สังคมโดยใช้ “การวิจัย” “การทดลอง” และ “การประเมินผล” เป็นเครื่องมือ ซึ่งพลเรือนใช้ประโยชน์จากการวิจัยน้อยกว่าที่ควร ส่วนใหญ่มักใช้ใน 2 กิจกรรม คือ 1. ทางธุรกิจ 2. เพื่อการสงครามในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการทหาร ขณะที่งานด้านการศึกษาและการสาธารณสุขใช้ประโยชน์จากการวิจัยน้อยมาก

สถาบันการศึกษาแต่ละสถาบันควรสร้างผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อยแห่งละ 2 คน จัดตั้งเป็นศูนย์หรือสถาบันสันติศึกษาตามสถาบันการศึกษาต่างๆ และมีโครงการร่วมกันสร้างนักวิชาการเพิ่มขึ้น หลังจากนั้นก็ร่วมกันรวบรวม (Review) องค์ความรู้ทั้งหลายในโลกว่าแต่ละประเทศมีแนวความคิดร่วมกันหรือมีความแตกต่างกันอย่างไร ศึกษาบทบาททางวิชาการทั้งหมด รวมทั้งนำมาเปรียบเทียบกับองค์ความรู้ที่มีอยู่ของไทยเรา ก่อนนำมาตั้งเป็นสมมุติฐานเพื่อการวิจัยและประเมินผลต่อไป หมั่นทำซ้ำๆ กัน ต่อเนื่องไปเพื่อให้ นักวิชาการของเราเก่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่ใช่สอนแบบเดิมๆ อยู่อย่างนั้น ไม่มีการปรับตัวและการวิจัยเพิ่มเติม

ขณะที่ทาง สมช. ร่วมกับ อ.มารค ตามไท ซึ่งเป็นนักปรัชญาที่ใช้วิธีการตั้งคำถามและสนทนา (Dialogue) ต่อสถานการณ์ต่างๆ โดยเชื่อว่าแต่ละปัญหาๆ ไม่ได้มีคำตอบที่ชัดเจนตายตัวเพียงคำตอบเดียว นอกจากนั้นยังมี อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และ อ.แก้วสรร อดิโพธิ ร่วมด้วยโดยให้ความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับประสบการณ์การต่างประเทศและที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

เรื่องสันติวิธีนี้ในต่างประเทศมีการศึกษากันมานานแล้ว สถาบันการศึกษาของไทยควรส่งเสริมให้คนได้ศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้มาก ๆ เพื่อให้

เกิดความเชี่ยวชาญสามารถเป็นผู้ฝึกอบรมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมมากขึ้น แม้แต่เด็ก ๆ ก็ต้องเรียนรู้สิ่งที่เรียกว่า “ทักษะชีวิต” (Live Skill) เพราะในการดำเนินชีวิตจะต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งจะมีวิธีการเผชิญปัญหา (Coping Skill) อย่างไร หากเผชิญกับปัญหาไม่เป็นก็อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้

การฝึกทักษะดังกล่าวจะต้องนำไปสู่การศึกษาในทุกระดับ เนื่องจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะ เราขาดทักษะในการแก้ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ขณะนี้ทางมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย ศ. นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ก่อตั้งสถาบันสันติศึกษาซึ่งร่วมงานกับ สมช. เช่นกัน แต่แค่นั้นยังไม่เพียงพอ ในความคิดเห็นของผม เห็นว่ามหาวิทยาลัยของเราอ่อนแอทางวิชาการ คือไม่สามารถสร้างทักษะการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีได้ ทั้ง ๆ ที่มีความขัดแย้งและมีความรุนแรงอยู่รอบ ๆ ตัวเรา

การประชุมในวันนี้จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะร่วมกันคิดว่า เมื่อรัฐบาลยอมรับให้เรื่องสันติวิธีเป็นนโยบายของชาติแล้ว ขึ้นต่อไปในการปรับเป็นยุทธศาสตร์ จะทำอย่างไรต่อไป ในความคิดของผมคิดว่า คนไทยกำลังเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ คือเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น ทั้งฝ่ายทหารและฝ่าย NGO's สมช.เองก็เช่นกัน กำลังปรับแนวคิดเรื่องความมั่นคง โดยเน้นหนักไปที่ “ความมั่นคงทางสังคม” (Social Security) เนื่องจากปัจจุบัน “วิกฤตการณ์ทางสังคม” (Social Crisis) ทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งสมช.ปรับกระบวนการทัศน์ต่อปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ร่วมมือทั้งนักวิชาการ หน่วยงานราชการฝ่ายพลเรือน ฝ่ายการทหาร และ NGO's เพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกันโดยไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเหมือนในอดีต

การเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ดังกล่าวถือเป็นนิมิตหมายที่ดี แม้ว่าในปัจจุบันประเทศกำลังประสบกับปัญหาที่หนักหน่วงอยู่ก็ตาม ทำให้คิดว่าประเทศไทยยังมีความหวัง การที่เราไม่มีเงิน ไม่ได้หมายความว่า เราหมดสิ้นทุกอย่าง แต่เรายังมีคนไทยด้วยกันเองเป็นทุนทางสังคม และพร้อมที่จะร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป นับเป็น “การถักทอทางสังคม” ทำให้เกิดพลังงาน

ทางสังคมที่จะสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ความเป็นพ้องพ้องร่วมชาติ แม้จะมีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ แทนการมองแบบแบ่งเขา แบ่งเรา หรือ มองฝ่ายที่เห็นต่างเป็นฝ่ายตรงข้าม หรือเป็นศัตรู ดังเช่นในอดีต

¹การประชุมสัมมนาเรื่อง “ยุทธศาสตร์ชาติในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี” เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2542 ณ โรงแรมโซล ทวิน ทาวเวอร์ (กรุงเทพฯ) จัดโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ทำสันติวิธี ให้เป็นนโยบาย

13

ทำสันติวิธีให้เป็นนโยบาย

สังคมไทยกำลังประสบปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน ยังแก้ไม่ได้
ในเร็ววัน ขณะที่ยังแก้ไม่ได้อาจปะทุไปสู่ความรุนแรง เมื่อรุนแรง
แล้วก็อาจเกิดโรคแทรกซ้อน ทำให้ยากแก่การเยียวยาเพิ่มขึ้นอีก สันติ
วิธีจึงเปรียบเสมือนยารักษาสำคัญของสังคม แม้เพราะเหตุนี้สำนักงาน
สภาพความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) จึงให้ความสำคัญแก่เรื่องสันติวิธี
อย่างน่าชมเชย อีกทั้งสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ
ศูนย์ปรัชญากับนโยบายสาธารณะ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ก็พยายามเคลื่อนไหวเรื่องนี้ร่วมกับ สมช. อย่างสอด-
คล้อง

แต่สันติวิธีก็ยังไม่เป็นนโยบายของชาติ

จึงเป็นการสมควรที่รัฐบาล ราชการทั้งทหารและพลเรือน นัก

วิชาการ สื่อมวลชน ผู้นำชุมชน สถาบันทางศาสนา วงการศึกษา องค์กรเอกชน ตลอดจนภาคธุรกิจ จะเข้ามาร่วมกันพิจารณาปัญหา สาเหตุของปัญหา และสร้างมรรควิธี เพื่อให้สันติวิธีเป็นนโยบายของชาติ โดยเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

1

ความรุนแรงในสังคมไทย

เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ พุทธศาสนาก็เป็นของดี แต่ทำไมจึงมีความรุนแรงเต็มประเทศในรูปต่าง ๆ โดยดูได้จากกรณีและเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น

อัตราการฆ่ากันตาย อัตราการฆ่ากันตายคิดจากจำนวนคนที่ถูกฆ่าตายในปีหนึ่ง ๆ ต่อประชากรแสนคนต่อปี ในขณะที่ในประเทศญี่ปุ่นตัวเลขนี้ประมาณ 1 - 2/100,000 ต่อปี ในยุโรป 1 - 2/100,000 ต่อปี ในสหรัฐอเมริกา รุนแรงกว่าในยุโรป 7-8 เท่า คือประมาณ 9/100,000 ต่อปี แต่ประเทศไทยมีอยู่ปีหนึ่งอัตราการฆ่ากันตายสูงถึง 25/100,000 ต่อปี

ข่าวหน้าหนึ่งประจำวันของหนังสือพิมพ์คือ การฆ่ากันตาย การขัดกันด้วยอาวุธสงคราม การฆ่าเพราะขัดผลประโยชน์ การฆ่าชิงทรัพย์ การฆ่าข่มขืน วิสามัญฆาตกรรม การฆ่านักโทษแหกคุก ตลอดจนการไล่ปาดคอผู้หญิงบนศาลากลางจังหวัดสงขลา

อาจารย์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นทำการวิจัยพบว่า ในภาคอีสานมีจุดที่มีความขัดแย้ง 932 จุด และอาจปะทุไปสู่ความรุนแรง โดยมากเป็นความขัดแย้งระหว่างราษฎรกับรัฐในเรื่องการใช้ทรัพยากรที่นำไปสู่การฆ่าครู ประเวณีที่จังหวัดเลย กรณีโรงโม่หินนั้นเป็นตัวอย่างความขัดแย้งหนึ่งใน 932 จุดนั้น

วิกฤตเศรษฐกิจที่ยังไม่มีทางออก หรืออาจทรุดไปมากกว่านี้อาจจะไปเร่งความรุนแรงให้มากขึ้น เป็นเรื่องที่ต้องติดตามดูโดยใกล้ชิด

สาเหตุแห่งความรุนแรงในสังคมไทย

สาเหตุแห่งความรุนแรงในสังคมไทยควรจะวิจัยออกมาให้เกิดความรู้ที่แน่ชัด จะได้นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงประเด็น ต่อไปนี้เป็นเพียงความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งมีอย่างน้อย 6 ประการใหญ่ๆ คือ

(1) การขาดความยุติธรรมในสังคม สังคมที่ขาดความยุติธรรมจะมีความรุนแรง ถ้ามีการจัดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผู้คนที่เกี่ยวข้องจะพยายามรักษาระบบหรือความเป็นปกติ ประเทศไทยขาดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผู้มีอำนาจเอาเปรียบคนไม่มีอำนาจในรูปแบบต่างๆ ความยุติธรรมในสังคมขึ้นกับความเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ และระบบการจัดการที่สะท้อนความเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์

(2) วัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจ ข้อ (2) กับข้อ (1) สัมพันธ์กันอยู่มาก สังคมไทยมีวัฒนธรรม อำนาจ และโครงสร้างอำนาจ สังคมที่ใช้โครงสร้างจะผลิตความรุนแรงออกมาในรูปแบบๆ

(3) กฎหมายและอำนาจรัฐ คนไทยไปเรียนแนวคิดกฎหมายจากสำนัก Austin ที่อังกฤษ แนวคิดนี้ถือว่ากฎหมายคือเครื่องมือของรัฐ แต่ในขณะนั้นอังกฤษเป็นประชาธิปไตยแล้ว ประชาชนส่งตัวแทนมาใช้อำนาจรัฐ แต่เราเอาแนวคิดกฎหมายนี้มาใช้ในสภาพสังคมไทยที่เผด็จการโดยรัฐ กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่กระทำต่อประชาชน เป็นบ่อเกิดของความรุนแรง ดังที่เห็นว่จุดความขัดแย้ง 932 จุดในภาคอีสาน ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งระหว่างราษฎรกับรัฐ

กฎหมายป่าสงวนที่ออกเมื่อ ปี พ.ศ. 2507 เป็นตัวอย่างที่ให้อำนาจแก่ทางราชการที่ขีดวงว่าตรงไหนเป็นป่าสงวนก็ได้ และเมื่อขีดไปแล้ว คน 10 ล้านคนเป็นคนผิดกฎหมายที่จะต้องถูกขับไล่ออกจากป่า ก่อให้เกิดความขัดแย้งเรื้อรังและนำไปสู่การเสียเลือดเนื้อในบางครั้ง อะไรที่เป็นกฎหมาย

แล้วมีอำนาจมาก แก้ไขได้ยาก ดังที่แม้พระเจ้าอยู่หัวจะรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2516 ว่า “กฎหมายไปบุกรุกราษฎร” ก็ยังห้ามการแก้ไขไม่

เรื่องกฎหมายจึงเป็นบ่อเกิดของความรุนแรงได้ จำเป็นต้องมีการปฏิรูปกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องทำได้ยาก แต่ก็จำเป็นต้องทำ

(4) การพัฒนาสมัยใหม่ การพัฒนาสมัยใหม่มีความเป็นเมืองและอุตสาหกรรม ทำให้ต้องใช้พลังงานมาก การไปนำพลังงานมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อน โรงไฟฟ้าถ่านหิน ท่อแก๊ส และต่อไปโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงเรื่องสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของราษฎร ซึ่งยากต่อการแก้ไข เพราะเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง

การพัฒนาสมัยใหม่ที่ใช้เศรษฐกิจ หรือโลกจริตเป็นแกน นำไปสู่การทำลายและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นชนวนนำไปสู่ความรุนแรง ระบบเศรษฐกิจที่มุ่งกำไรสูงสุดส่วนบุคคลหรือส่วนประเทศของตน เป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งและล่มสลายของระบบเศรษฐกิจโลกทั้งหมด ในกระบวนการนี้ความขัดแย้งและความรุนแรงเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่พ้น

(5) การขาดความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ที่กล่าวถึงสาเหตุของความรุนแรง 4 ประการข้างต้นล้วนเป็นเหตุของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ซึ่งแรงมาก แรงกว่าเรื่องจิตใจโดดๆ และยากต่อการคลี่คลายให้หายไป ดังที่เห็นได้ว่าแม้เรามีวัดตั้ง 30,000 กว่าวัด พระ 250,000 รูป และพุทธศาสนาก็เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ แต่สถาบันทางศาสนาก็ไม่สามารถระงับยับยั้งความรุนแรงในสังคมไทย เพราะพระสอนธรรมะแบบลอยตัว (non-engaged) เช่น “ใจเย็น ๆ ไวโยม” หรือ “พรหมวิหาร 4 นะ” แต่ไม่ได้เข้าไปในความขัดแย้ง จึงไม่เข้าใจความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง และไม่มีทักษะในการเข้าไปช่วยคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานการณ์จริง

มหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้งสถาบันการศึกษาอย่างราชภัฏ ก็ไม่มีทักษะในการแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ทั้งๆ ที่ความขัดแย้งมีอยู่เต็มประเทศ

ระบบการศึกษาของเราก็ไม่เห็นเพราะเราไม่ได้เรียนโดยเอาความจริงเป็นตัวตั้ง แต่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง

(6) **วิธีคิด และการศึกษา** ความรุนแรงเกิดจากวิธีคิด ทัศนคติได้พูดเรื่องนี้ไว้มาก วัฒนธรรมกำหนดวิธีคิด วัฒนธรรมอำนาจกำหนดให้คนคิดเชิงอำนาจ การคิดเชิงอำนาจทำให้เกิดความรุนแรง การศึกษาที่ดีแก้วิธีคิดได้ แต่การศึกษาที่เน้นการท่องจำส่งเสริมวัฒนธรรมอำนาจให้ยืนยงไม่ช่วยให้คนหลุดพ้นจากการถูกครอบงำ การศึกษาไม่ได้ฝึกการแก้ปัญหา ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเลย มีแต่ท่องจำเกือบทั้งหมด การเรียนแบบท่องจำโดยขาดการฝึกวิจารณ์ญาณหรือโยนิโสมนสิการ ทำให้ความไม่ตีต่าง ๆ เติบโตเข้าไปในสมองได้ง่าย

3

การระงับเหตุแห่งความรุนแรงในสังคมไทย

การระงับเหตุแห่งความรุนแรง (นิโรธ) ก็คือ การระงับเหตุ 6 ประการตามที่กล่าวถึงในตอนสมุทัย หรือสาเหตุตอนที่ 2 แล้วนั่นคือ

(1) สร้างความยุติธรรมในสังคม ให้มีการจัดผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

(2) ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ด้วยอำนาจหรือความสัมพันธ์ทางดิ่งไปเป็นความสัมพันธ์ทางราบให้มากขึ้น นั่นคือ เน้นความเป็นชุมชน ความเป็นประชาคม (Civil Society)

(3) ปฏิรูปกฎหมายให้ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมและการสร้างประชาสังคม หรือให้มีธรรมรัฐ (Good Governance)

(4) ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาประเทศ จากการเน้นกำไรสูงสุดของปัจเจกบุคคล มาเป็นการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางเศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจบูรณาการที่คำนึงถึงเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ พร้อมกันไป

(5) สร้างความรู้และทักษะการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ควรส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยและสถาบันต่าง ๆ มีกลุ่ม หรือศูนย์ หรือสถาบันที่ทำการวิจัย ค้นคว้า และพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และให้การฝึกอบรมแก่บุคคลต่าง ๆ ในเรื่องการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีให้มากที่สุดอย่างจริงจัง

(6) ปฏิรูปการเรียนรู้ใหม่ ลดการเน้นการท่องจำ ไปสู่การฝึกปฏิบัติการทำงานและการอยู่ร่วมกัน การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีการคิดใหม่แบบโยนิโสมนสิการเพื่อคลี่คลายการคิดแบบสำเร็จรูปตายตัวแยกส่วน อันนำไปสู่ความรุนแรง

4

บรรทัดฐานในการสันติวิธีให้เป็นนโยบาย

บรรทัดฐานในการสันติวิธีให้เป็นนโยบาย หรือเป็นทิศทางของประเทศ มีดังนี้

(1) หน่วยงานที่เข้าใจเรื่องนี้อยู่แล้ว เช่น สมช. และสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดประชุมเรื่องสันติวิธีซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดังที่กล่าวถึงในตอนต้น และควรจะทำยุทธศาสตร์สื่อสารกับสังคมในรูปแบบอื่น ๆ อีกด้วย

(2) หน่วยที่ให้ทุนทั้งในและต่างประเทศ สนับสนุนกิจกรรมในข้อ (1) ดังที่มูลนิธิวิเทศทหาร และ CIDA ทำ แต่หน่วยอื่น ๆ ก็ควรทำ เช่น UNDP World Bank หรือแม้ทางราชการที่ใช้งบประมาณแผ่นดิน

(3) สื่อมวลชนควรนำเรื่องสันติวิธีมารายงานบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดกระแสในสังคม

(4) ต่อเมื่อเกิดกระแสในสังคมรัฐบาลจึงจะเข้าใจหรือสามารถประกาศนโยบายสันติวิธี โดยให้หน่วยราชการต่าง ๆ ทำความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งสื่อมวลชนของรัฐ และการงบประมาณ

(5) มหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันราชภัฏทั้งหมด ควรให้มีกลุ่ม หรือศูนย์ หรือสถาบัน ที่ศึกษาวิจัยเรื่องสันติวิธี สร้างทักษะในการแก้

ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จัดการฝึกอบรมแก่ฝ่ายต่าง ๆ ให้เข้าใจการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

(6) ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทุกระดับให้เกิดวิธีคิดแบบไม่สำเร็จรูปตายตัวแยกส่วน และการฝึกการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

(7) ปฏิรูปสังคมโดยรอบด้าน ตามที่เคยตีพิมพ์ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 21 กรกฎาคม ปี พ.ศ. 2541

(8) รัฐบาลและเอกชนควรร่วมมือกันตั้ง “มูลนิธิสันติภาพนานาชาติแห่งประเทศไทย” (Thailand International Peace Foundation) เพื่อจัดให้มีเวทีเคลื่อนไหวเรื่องสันติภาพในระดับนานาชาติ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเรื่องสันติภาพ รัฐบุรุษของประเทศต่าง ๆ มาถกกันเรื่องสันติภาพ เพราะการขาดสันติภาพในโลกไม่ใช่เรื่องแก้ไขได้ด้วยกำลังอาวุธ แม้มหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาก็เป็นคู่ขัดแย้งใหญ่ในโลกตะวันออกกลางและกับโลกมุสลิม

หลายปีมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เคยมีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ประเทศไทยเหมาะแก่การที่นานาชาติจะมาคุยกันเรื่องสันติภาพ” เพราะประเทศไทยมีวัฒนธรรมเปิด และมีเส้นผ่าแ่งการที่ประเทศต่าง ๆ จะเข้ามาร่วมประชุมกัน และคนไทยก็มีความสามารถเชิงการทูตสูง

เรื่องสันติภาพเป็นเรื่องที่มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวาง การที่ประเทศไทยจะเปิดเวทีใหญ่เรื่องสันติภาพ จะมีผลไปกระตุ้นเรื่องอื่นๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นทั้งหมด

ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา ถ้าคนไทยจะทำอะไรที่มีความหมายยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทย และสังคมโลก ผมคิดว่าสิ่งนั้นก็คือ “มูลนิธิสันติภาพนานาชาติแห่งประเทศไทย” ที่มีการจัดการที่ดี มูลนิธิที่มีทุนขนาดใหญ่อย่างมูลนิธิจุฬาราชวิทยาลัย บริพัตร น่าจะลองพิจารณา ประธานมูลนิธิคือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ก็เป็นนักรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศอยู่แล้ว

มูลนิธิสันติภาพนานาชาติแห่งประเทศไทย จะเป็นกลไกที่ใช้จุดเด่นของไทยคือ วัฒนธรรมประนีประนอม และการเจรจาทางการทูตไปเคลื่อนไหว

สันติภาพในระดับโลก เวทีการเมืองระหว่างประเทศไม่มีกำลังเพียงพอ
เพราะมีข้อจำกัดในตัวเอง แต่โลกยังมีทรัพยากรบุคคลที่เก่งๆ ดีๆ อีกมาก
นัก แต่ไม่มีเวทีเป็นกลางที่จะไปล้างเอาคนดี ๆ เหล่านี้มามีบทบาทการ
เคลื่อนไหวเรื่องสันติภาพเป็นกลางครอบคลุมและมีพลังจิตสำนึกสูงกว่าแค่
การเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ประเทศไทยมีเสน่ห์ที่จะมีบทบาทในเรื่องนี้ ดังที่มีกระแสพระราชดำรัส
ประเทศไทยถือตัวว่าเป็นประเทศเล็ก จึงไม่กล้าคิดการใหญ่ อย่าลืมนิ
ทานเรื่องหนูกับราชสีห์ ประเทศไทยสามารถคิดการใหญ่เพื่อช่วยโลกได้
ในขณะที่ช่วยโลกก็สามารถทำให้แก้ปัญหายาก ๆ ของเราไปได้ด้วยในตัว
เพราะคนไทยจะภูมิใจในสถานะใหม่ของตนในโลก

ร่วมสร้างสุขภาพสังคม สู่สังคมสันติภาพ

มนุษย์ล้วนตกอยู่ภายใต้ความทุกข์ความบีบคั้นด้วยประการต่างๆ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา เสมือนไก่อยู่ในขังที่รอเวลาเขาเอาไปเชือด ไม่รู้จะบินออกจากขังหรือกรอบที่บีบคั้นเราได้อย่างไร

แต่มนุษย์ไม่ใช่ไก่ !

มนุษย์มีปัญญา

ถ้าปัญญาคนเดียวไม่พอ ก็รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ

เราควรมีจินตนาการว่า **“มนุษย์พันทุกข์ร่วมกันได้”**

จากจินตนาการจะนำไปสู่ความรู้ และไปสู่การสร้างเครื่องมือ ที่คนไทยจะใช้เพื่อการเคลื่อนไหวไปสู่ **“การพันทุกข์ร่วมกัน”** หรือการสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

สุขภาพอันหมายถึงสภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณนั้นสภาวะในมิติทั้ง 4 เชื่อมโยงสัมพันธ์และเป็นปัจจัยต่อกัน เช่น เมื่อพูดถึงสภาวะทางสังคม ย่อมมีองค์ประกอบแห่งสภาวะทางกาย ทางจิต และทางจิตวิญญาณเชื่อมโยงอยู่ด้วย

สภาวะทางสังคม หมายถึงสภาวะที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันด้วยดีของกลุ่มคนในขนาดและลักษณะต่าง ๆ เช่น ในครอบครัวในชุมชน ในสถานที่ทำงาน ในเมือง ในสังคมขนาดใหญ่หรือประเทศและการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งโลก

ความร่วมมือกัน การกระจุกตัว การอยู่ด้วยกันเป็นฝูง เป็นธรรมชาติ เพราะมีชีวิตย่อมพบเอง โดยธรรมชาติว่าการกระจุกตัวหรืออยู่ร่วมกันเป็นฝูง ทำให้มีโอกาสรอดชีวิตมากกว่าอยู่เดี่ยว ๆ อะมีบาซึ่งเป็นสัตว์เซลล์เดียว เวลาวิกฤตมันจะอยู่กันเป็นกระจุกช่วยกันทำหน้าที่ ผีอยู่กันเป็นสังคม ปลาอยู่กันเป็นฝูง หมาในทั้งฝูงร่วมมือกันสามารถล้มสัตว์ใหญ่กว่ามันหลายเท่าตัว

มนุษย์แต่ก่อนก็อยู่ร่วมกันเป็นธรรมชาติ ไม่ว่าในสมัยที่ยังอยู่ในยุคล่าสัตว์เก็บของป่ากิน หรือในยุคเกษตรกรรม ก็อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม หรืออยู่กันเป็นชุมชนเกษตรกรรมเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นหัวใจของคำสอนของทุกศาสนาก็เหมือนกันคือ ความดี

ประกอบด้วย

1. มีความเมตตากรุณาหรือมีความรักในผู้อื่น และมีการให้ที่เรียกว่า ทาน
2. มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียนกันที่เรียกว่า ศีล
3. ทำใจให้บริสุทธิ์ที่เรียกว่า ภาวนา

ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักปฏิบัติในทุกศาสนา และเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยดี หรือสภาวะทางสังคม สังคมใด ๆ ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี จะมีความสุขอย่างยิ่ง เช่น

ครอบครัว ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสุขทั้งครอบครัว

ชุมชน ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีมีความสุขทั้งชุมชน
สถานที่ทำงาน ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีมีความสุขและความสร้างสรรค์
อย่างยิ่ง

เมือง ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีเป็นเมืองน่าอยู่

สังคม หรือประเทศที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี เป็นสังคมสันติ

โลก ที่มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งโลกยังไม่เกิดขึ้น แต่บางส่วนของโลก
เป็นครั้งคราวที่มีสันติภาพ ก็เกิดความสงบสุข

ความเป็นสังคมที่ดี หรือสังคมที่มีสันติภาพจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา
หรือเป็นอุดมคติของมนุษย์ และก็มีตัวอย่างมาแล้วบางช่วง บางสมัย บาง
สังคม เป็นสังคมที่มีความสุข

ในยุคเกษตรกรรมซึ่งกินเวลาหลายพันปี สังคมคือครอบครัวและชุมชน
ความร่วมมือหรือการสนับสนุนกันทางสังคมเป็นวิถีชีวิต เช่น การล่าสัตว์
ร่วมกัน การทำนาร่วมกัน การเกิด การเจ็บ การรักษาผู้ป่วย การตาย จะ
ไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคลหรือตัวใครตัวมัน แต่เป็นเรื่องที่ญาติและเพื่อน
บ้านเข้ามามีส่วนร่วมช่วยทำงาน ช่วยให้กำลังใจ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ
และการให้กำลังใจทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญของวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนเป็น
วิถีชีวิตร่วมกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณใน
ชุมชนจะมีความเชื่อร่วมกัน จะเป็นในรูปของการนับถือผี เทพ หรือศาสนา
ใด ๆ มิติทางจิตวิญญาณจะเข้าไปเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น
การทำมาหากิน การดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ แผ่นดิน การเกิด
การป่วย การตาย การรื่นเริง

วิถีชีวิตชุมชนคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชน
ที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ อันประกอบด้วยความเชื่อร่วมกัน การมี
ระบบคุณค่าร่วมกัน การทำมาหากิน ภาษา การดูแลรักษาสุขภาพ ขนบ
ธรรมเนียมประเพณี หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับ
เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ
ควรสังเกตว่าในขณะที่วัฒนธรรมเป็นบูรณาการของวิถีชีวิตทั้งหมด แต่

เศรษฐกิจแบบที่เข้าใจกันอย่างปัจจุบัน เป็นเรื่องแยกส่วนที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ฉะนั้น ชุมชนที่ดีจึงเป็นสุขภาวะทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ สังคม มนุษย์ในยุคเกษตรกรรมเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ชุมชนจึงเป็นระบบสังคมที่มีความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติหรือสุขภาพและความยั่งยืน ชุมชนจึงเป็นสังคมที่ยั่งยืนมาหลายพันปี

สิ่งที่รบกวนความสงบสุขของสังคมมนุษย์มาแต่โบราณคือ สงคราม เช่น สงครามระหว่างเผ่าพันธุ์ สงครามในประเทศระหว่างกลุ่มหรือแคว้น สงครามระหว่างประเทศสัญชาติญาณเผ่าพันธุ์ (tribal instinct) มีความรุนแรงมาก และเป็นต้นเหตุของสงครามระหว่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งยังดำรงอยู่จนทุกวันนี้ การนับถือศาสนาที่ต่างกันก็เป็นต้นเหตุของสงคราม เช่น สงครามศาสนาในยุโรป สงครามครูเสด สงครามระหว่างฮินดูกับมุสลิม นอกจากนั้นภูมิประเทศก็เป็นปัจจัยของสงครามและสันติภาพ ชนที่อยู่ในที่แห้งแล้งจะมีทรัพยากรน้อยกว่าพวกที่ตั้งเมืองอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ จะยกกำลังเข้าปล้นเมืองเป็นระยะๆ เช่น พวกอาหรับที่อยู่ในทะเลทราย หรือพวกมองโกลที่อยู่เหนือประเทศจีน ขึ้นไป ฉะนั้น ประเทศที่มีขอบเขตติดต่อกันเช่นในเอเชียและในยุโรปที่ว่างเว้นจากสงครามไปได้นาน แต่อังกฤษและญี่ปุ่นเป็นเกาะที่อยู่สุดแผ่นดินใหญ่ของยุโรปและของเอเชีย ยากที่ข้าศึกจะข้ามไปถึง จึงมีความสงบสุขมากกว่าประเทศที่อยู่บนพื้นแผ่นดินใหญ่ เมื่อมีความสงบก็มีโอกาสที่จะพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ศิลปะวิทยาการต่างๆ ญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ (โตเกียว) ระหว่าง ค.ศ. 1600 ถึง 1860 ไม่มีสงครามทั้งภายในและภายนอกอยู่ถึง 260 ปี เป็นโอกาสแห่งการพัฒนา อังกฤษกับญี่ปุ่นจึงมีความเข้มแข็ง แต่ในยุคอุตสาหกรรมก็ใช้ความเข้มแข็งของตัวรุกรานผู้อื่น

ก่อนยุคอุตสาหกรรม ปัญหาใหญ่ในสังคมในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในยุโรปคือการใช้อำนาจรวมศูนย์โดยผู้ปกครอง และโดยสถาบันทางศาสนา ผู้ที่มีความเชื่อต่างถูกได้สวลงโทษ จับกุมคุมขัง ทารุณกรรม ประหารชีวิต หรือแม้เผ่าทั้งเป็น

เมื่อเกิดการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ขึ้นในยุโรป เมื่อประมาณ 400 ปี
อันไปสู่ยุคอุตสาหกรรมซึ่งเริ่มต้นเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1800 สิ่งดีที่เกิดขึ้นใน
สังคมคือประชาธิปไตย เสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และการแพทย์สมัยใหม่ นัก
วิทยาศาสตร์หรือผู้มีความเชื่อต่างไปจากศาสนาไม่ต้องถูกไต่สวนและลงโทษ
เหมือนสมัยเดิม แต่การปฏิวัติอุตสาหกรรม ก็นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม ความเชื่อและคุณค่าอย่างใหญ่หลวง

ชาวยุโรป ซึ่งมีเทคโนโลยีที่มีอำนาจได้ใช้เทคโนโลยีนั้นรุกรานเช่นฆ่า
ชาวพื้นเมืองหมดทุกทวีป เพื่อแย่งดินแดน เพื่อเอาทรัพยากรและเพื่อขาย
สินค้า เพื่อยึดครองเป็นอาณานิคม เกิดลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งมีผลกระทบ
ต่อสังคม มนุษย์ทั้งโลก เครื่องจักรและเงินก่อให้เกิดลัทธิทุนนิยม เกิดการ
หาเงินด้วยเงิน ทำให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจจะหว้งคนจนกับคนรวยและ
ระหว่างประเทศจนประเทศรวยต่างมากขึ้น คนที่รวยที่สุด 200 กว่าคนมี
ทรัพย์สินมากกว่าคนจนที่สุดในโลกกว่า 2,000 ล้านคน มีเงินจำนวนมหา
ศาลเวียนหาผลประโยชน์ทั่วโลก กว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของเงินเหล่านี้ ไม่ได้
ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจแต่เพื่อเก็งกำไร อำนาจอันมหาศาลของเงินได้ทำลาย
ความเป็นมนุษย์ ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายประชาธิปไตย ทำลายสิทธิ
มนุษยชน และทำลายความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social integration)

ความนิยมเงิน เสรีนิยมส่วนบุคคล บั๊จเจกชนนิยมสุดโต่งทำลายความ
เป็นสังคม เพราะทำให้มนุษย์ทอดทิ้งกันแบบตัวใครตัวมัน ความเป็นสังคม
อ่อนแอลง ความเป็นครอบครัวอ่อนแอลง ชุมชนสลาย จึงขาดสุขภาพสังคม
นอกจากนั้นยังทำให้โลกไร้สันติภาพ ในศตวรรษที่แล้วคนตายเพราะสงคราม
ต่าง ๆ ประมาณ 200 ล้านคน แต่ที่ตายเพราะความอดอยากยากจน โรคภัย
ไข้เจ็บอันเกิดจากความอยุติธรรมในสังคมมีมากกว่านั้น ความขัดแย้งแย้งจึง
ผลประโยชน์นำไปสู่สงครามโลก 2 ครั้ง และเกิดสงครามเย็น และการเผชิญ
หน้ากันด้วยอาวุธนิวเคลียร์ ดำรงอยู่หลายทศวรรษ กรณีขับเครื่องบินเข้าชน
ตึกเวิลด์เทรดฯ ที่นิวยอร์ก เมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เป็นสัญลักษณ์
ของการขาดสันติภาพในสมัยปัจจุบัน

ลัทธิบริโภคนิยมได้ก่อให้เกิดการทำลายธรรมชาติแวดล้อมทั้งบนโลกนี้ และในชั้นบรรยากาศ ถึงขั้นที่เป็นห่วงกันว่า มนุษยชาติจะอยู่รอดไม่ได้ นี่เป็นการขาดสุขภาพสังคมและการไม่เป็นสังคมสันติภาพระดับมหภาคทีเดียว

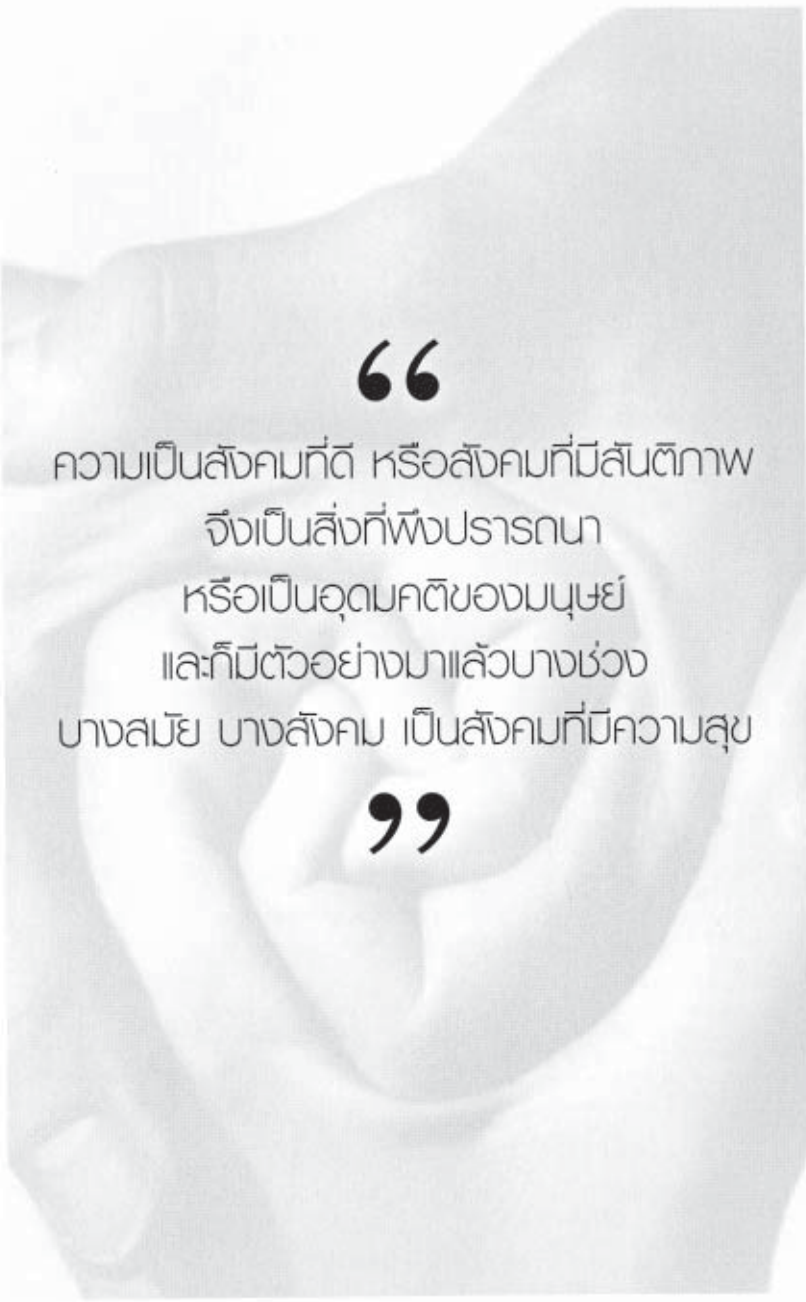
โลกทรรศน์และวิถีคิดของมนุษย์ได้เปลี่ยนจากวิถีคิดการอยู่ร่วมกันของ ชุมชนไปอย่างสิ้นเชิง ถือเอาความเก่ง เงิน และทฐิ เป็นตัวตั้ง ไม่ถือเอาการ อยู่ร่วมกันด้วยดีหรือความเป็นสังคมเป็นตัวตั้ง มนุษย์จึงมีปัญหาเรื่องการ ขาดสุขภาพสังคมอย่างรุนแรง และหลุดออกจากความรุนแรงนี้ได้ยาก เพราะโครงสร้างของวิถีคิดและโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจอันนำไปสู่ วัฒนธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม เป็นป्राการที่แข็งแกร่งกักขังมนุษยชาติ ทั้งหมดไว้ในนั้น

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ จึงกล่าวว่า “เราต้องมีวิถีคิดใหม่ โดยสิ้นเชิง มนุษยชาติจึงจะอยู่รอดได้” (We shall need a radically new manner of thinking if mankind survive)

LARSLO, GROF และ Russell เห็นว่า อารยธรรมตะวันตกกำลังดึงโลก ทั้งโลกเข้าไปสู่สภาวะวิกฤต มีทางเดียวที่จะรอดได้คือ การปฏิวัติจิตสำนึก (Consciousness Revolution)

ท่านทะไล ลามะ เห็นว่าวิกฤตการณ์ปัจจุบันเป็น “วิกฤตการณ์ทางจิต วิญญาณ” (spiritualcrisis) และระเบียบวาระของมนุษยชาติในศตวรรษนี้ คือ การปฏิวัติทางจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution)

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าเรื่องสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพเป็นเรื่องใหญ่ ถึงขั้นต้องเปลี่ยนวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง และการปฏิวัติทางจิตสำนึก แต่ มนุษยชาติก็ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากสร้างจินตนาการใหม่แห่งการอยู่ร่วมกัน และแสวงหาความรู้และสติปัญญาอย่างแรงกล้า ที่จะทำให้อจินตนาการนั้น เป็นจริง เพื่อสร้างสุขภาพสังคมสู่สังคมสันติภาพ

“

ความเป็นสังคมที่ดี หรือสังคมที่มีสันติภาพ
จึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา
หรือเป็นอุดมคติของมนุษย์
และก็มีตัวอย่างมาแล้วบางช่วง
บางสมัย บางสังคม เป็นสังคมที่มีความสุข

”

สังคมที่ซับซ้อน เมื่อเกิดความขัดแย้งจะมี
แนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย หากไม่มีสถาบัน
ใดที่มีพลังพอจะใช้อำนาจเข้าไปแก้ปัญหา

ดังนั้นทางออกคือ ต้องอาศัยกระบวนการ
ทางสังคม ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร หนทางหนึ่ง
ก็คือ การนำแนวทาง “สันติวิธี” มาใช้เป็น “ยุทธ-
ศาสตร์สำหรับสังคมที่สลับซับซ้อน”

สันติวิธีจะเข้ามาทำหน้าที่ระหว่งรอยต่อ
เชื่อมเพื่อให้เวลาในการปรับตัวของสังคมไทย หรือ
เรียกว่า “**ปรับกระบวนทัศน์**” (Paradigm Shift)
จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ปัญหาแบบสังคม
โบราณ ซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน

ประเวศ วะสี

